

УДК 339.564:633.15(477)

А. Д. Діброва,

д. е. н., професор, завідувач кафедри статистики та економічного аналізу,

Національний університет біоресурсів і природокористування України

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2503-2431>

Л. В. Діброва,

к. е. н., доцент, доцент кафедри адміністративного менеджменту та ЗЕД,

Національний університет біоресурсів і природокористування України

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4877-0496>

М. А. Діброва,

здобувач, Національний університет біоресурсів і природокористування України

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2035-571X>

DOI: 10.32702/2306-6792.2026.8.102

ТРАНСФОРМАЦІЯ КОНКУРЕНТНИХ ПОЗИЦІЙ УКРАЇНИ НА СВІТОВОМУ РИНКУ КУКУРУДЗИ

A. Dibrova,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of the Department of Statistics and Economic Analysis,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

L. Dibrova,

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Administrative Management and
Foreign Economic Activity, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

M. Dibrova,

Candidate for a degree, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

TRANSFORMATION OF UKRAINE'S COMPETITIVE POSITIONS IN THE GLOBAL CORN MARKET

У статті досліджено особливості трансформації конкурентних позицій України на світовому ринку кукурудзи в умовах сучасних економічних та геополітичних викликів. Проаналізовано динаміку попиту і пропозиції, а також зміни у географічній структурі експорту протягом 2021—2024 рр. Обґрунтовано, що конкурентні позиції України формуються під впливом комплексу взаємопов'язаних факторів, серед яких визначальну роль відіграють логістичні обмеження, торговельна політика, цінова кон'юнктура та здатність адаптуватися до змін зовнішнього середовища.

На основі інтегрального підходу здійснено оцінювання рівня конкурентоспроможності за основними ринками збуту та виявлено суттєву диференціацію позицій України залежно від географічного напрямку. Встановлено, що поряд із традиційними ринками, зокрема Європейським Союзом, зростає значення більш динамічних напрямів, таких як Туреччина, Республіка Корея та країни Північної Африки.

Доведено, що зміцнення позицій України на світовому ринку кукурудзи потребує не лише збереження виробничого потенціалу, а й диверсифікації ринків збуту, оптимізації логістичних маршрутів та підвищення гнучкості експортної політики. Це створює передумови для підвищення стійкості та адаптивності українського аграрного сектору в умовах глобальної нестабільності.

The article examines the transformation of Ukraine's competitive positions in the global corn market under the influence of contemporary economic and geopolitical challenges. Particular attention is paid to the analysis of supply and demand dynamics, as well as changes in the geographical structure of exports during 2021—2024. It is substantiated that Ukraine's competitive positions are shaped by a complex interaction of factors, among which logistics constraints, trade policy changes, price conditions, and the ability to adapt to external shocks play a decisive role.

The study applies an integrated approach to assessing competitiveness, which makes it possible to consider not only static indicators such as export volumes and prices, but also dynamic characteristics, including export growth rates and market stability. Based on this methodology, a comparative evaluation of competitiveness across key markets has been conducted. The results reveal a significant differentiation of Ukraine's positions depending on the destination market.

It is determined that the strengthening of the European Union's role in 2022 was largely situational and driven by the reorientation of export flows due to disruptions in traditional logistics routes and temporary trade liberalization measures. However, in subsequent years, a gradual decline in the competitiveness index in this direction is observed, which is associated with increased regulatory restrictions, growing competition, and partial diversification of export channels.

At the same time, the importance of more dynamic markets, such as Turkey, the Republic of Korea, and North African countries, has been increasing. These markets demonstrate higher growth rates and create new opportunities for strengthening Ukraine's presence in the global corn market.

The findings confirm that strengthening Ukraine's position in the global corn market requires not only maintaining production capacity, but also improving logistics efficiency, diversifying export destinations, and enhancing the flexibility of export strategies in response to changing global conditions.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, експорт кукурудзи, ринок зерна, конкурентоспроможність, логістика, аграрна політика, стратегія, конкурентні переваги.

Key words: foreign economic activity, corn exports, grain market, competitiveness, logistics, agricultural policy, strategy, competitive advantages.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Повномасштабна війна, що розпочалася у 2022 році, спричинила глибокі структурні зміни у зовнішньоекономічній діяльності України, особливо в аграрному секторі. Порушення традиційних логістичних маршрутів, насамперед морського експорту, істотно ускладнило доступ української продукції до світових ринків і поставило під загрозу стабільність експортних поставок. У цих умовах важливим компенсаторним чинником стало відкриття ринку Європейського Союзу для агропродовольчої продукції України, що супроводжувалося лібералізацією торговельного режиму та розвитком альтернативних каналів транспортування. Це зумовило суттєву зміну географії експорту та умов конкуренції на зовнішніх ринках.

Особливого значення зазначені процеси набувають для ринку кукурудзи, яка є однією з ключових експортних культур України та відіграє вагомую роль у забезпеченні валютних надходжень. Якщо у довоєнний період конкурентні позиції України формувалися переважно під впливом цінових факторів, масштабів виробництва та орієнтації на окремі великі ринки збуту, передусім країни Азії, то в умовах війни визначальними стали логістична доступність, швидкість переорієнтації експортних потоків і здатність адаптуватися до нових торговельних умов. У результаті відбувається трансформація структури зовнішніх ринків та зміна характеру конкурентоспроможності.

Водночас існуючі підходи до оцінювання конкурентоспроможності експорту, як правило, ґрунтуються на аналізі окремих показників і не враховують комплексності змін, що відбуваються під впливом воєнних та інтеграційних чинників. Це обмежує можливості об'єктивно-

го визначення конкурентних позицій України на світовому ринку кукурудзи та ускладнює формування ефективної експортної стратегії. У зв'язку з цим актуалізується необхідність застосування інтегральних підходів до оцінювання, які дозволяють врахувати як кількісні, так і якісні характеристики експортної діяльності, а також їх динаміку у часі.

Таким чином, проблема дослідження полягає у необхідності комплексного аналізу трансформації конкурентних позицій України на світовому ринку кукурудзи в умовах воєнних викликів, змін логістичних ланцюгів та трансформації умов доступу до ринку Європейського Союзу. Її розв'язання має важливе наукове значення з точки зору розвитку підходів до оцінювання конкурентоспроможності, а також практичне значення для обґрунтування напрямів диверсифікації експорту, підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності та формування адаптивної аграрної політики.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблеми розвитку зовнішньоекономічної діяльності аграрного сектору України в умовах війни та євроінтеграції нині активно досліджуються вітчизняними науковцями. Зокрема, у дослідженні О. Трегубова, У. Братчука та С. Славінського [14] розглянуто, як змінюється зовнішньоекономічна діяльність аграрних підприємств під впливом війни та інтеграції до європейського економічного простору. Автори звертають увагу на переорієнтацію експорту в бік країн ЄС, зміну його структури, ускладнення логістики та необхідність пошуку нових каналів постачання.

О. Нів'євський і М. Богонос [11] відзначають, що лібералізація торгівлі з ЄС і адаптація до його стандартів суттєво вплинули на експортні потоки. Відкриття ринку ЄС підтрима-

ло аграрний експорт під час війни, водночас підвищивши вимоги до якості та конкурентоспроможності продукції.

Н. Дідух розглядає оцінювання кон'юнктури ринку зерна в контексті експорту до ЄС на основі комплексного аналізу ключових факторів. При цьому особливу увагу приділено ролі логістики, доступу до ринків і необхідності вдосконалення підходів до оцінки експортних позицій [6].

У дослідженні М. Вінюкової [5] проаналізовано позиції України на світовому та європейському ринках зерна. Авторка показує, що, попри значну присутність на глобальному ринку, обсяги експорту залишаються чутливими до змін зовнішнього середовища і характеризуються помітними коливаннями.

У статті І. Загребельної та В. Косенка [7] розглянуто трансформацію світового ринку зернових культур. Автори аналізують структурні зміни, рівень концентрації виробництва і торгівлі, а також вплив геополітичних і логістичних факторів на цінову динаміку. Вони також підкреслюють зростання ролі логістичних ризиків, безпеки постачань і цифрових технологій у забезпеченні стійкості ринку.

У працях вітчизняних науковців [9; 10; 15; 16] розглядаються питання розвитку аграрних ринків і експортного потенціалу, зокрема через стабілізацію ринку зерна, удосконалення державного регулювання та розширення географії експорту. Особливо підкреслюються виклики розвитку аграрного сектору в умовах війни, зокрема порушення логістичних ланцюгів, зростання витрат і обмежений доступ до ресурсів.

У науковій літературі значна увага приділяється оцінці конкурентоспроможності аграрної продукції. Зокрема, Г. Павлова, І. Абрамович і М. Бальзан [13] виділяють такі ключові чинники, як ресурсний потенціал, інновації та якість продукції. На рівні окремих товарних ринків А. Новоселець [12], досліджує особливості експорту пшениці, акцентуючи увагу на впливі логістики, цінових параметрів і каналів збуту на результати зовнішньоекономічної діяльності.

Результати зарубіжних досліджень також підтверджують зростання ролі нефінансових чинників конкурентоспроможності. Зокрема, J. Geysler, A. Pretorius та A. Fourie [3] показують, що логістичні витрати та стан інфраструктури можуть суттєво впливати на експортні потоки й змінювати позиції країн на світових ринках навіть за наявності цінових переваг.

S. Wojnes та I. Ferto досліджують конкурентоспроможність агропродовольчого експорту

країн ЄС, використовуючи індекс виявлених порівняльних переваг (RCA). Автори встановили, що більшість країн ЄС мають порівняльні недоліки на світовому ринку, однак спостерігається тенденція до зближення їхніх позицій [2].

Водночас, попри значний обсяг досліджень, окремі аспекти залишаються недостатньо опрацьованими. Зокрема, потребує поглиблення комплексний підхід до оцінювання конкурентоспроможності експорту аграрної продукції з урахуванням змін у воєнний період. Особливо це стосується розробки інтегральних методів оцінки позицій експорту кукурудзи, які враховували б трансформацію ринків збуту, логістичні обмеження та зміну цін у часі. Саме це зумовлює актуальність і спрямованість даного дослідження.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою статті є виявлення закономірностей трансформації конкурентних позицій України на світовому ринку кукурудзи у 2021—2024 рр. та обґрунтування зміни характеру конкурентоспроможності — від цінової орієнтації до переважання логістичних і ринкових факторів, зокрема доступності ринків і диверсифікації експорту.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Конкурентні позиції країни на міжнародному аграрному ринку визначаються її здатністю утримувати та розширювати частку ринку, що оцінюється за допомогою індикаторів порівняльних переваг та торговельної ефективності [1; 2]. На нашу думку, під конкурентними позиціями експорту доцільно розуміти відносне становище країни на відповідному сегменті світового ринку, яке визначається рівнем її конкурентоспроможності, часткою ринку, динамікою присутності та здатністю протистояти впливу основних конкурентів.

Водночас формування таких позицій відбувається в умовах постійних змін зовнішнього середовища. Сучасний етап розвитку світового ринку зернових культур характеризується зростанням нестабільності, що зумовлено впливом геополітичних, економічних і логістичних чинників. У таких умовах змінюються підходи до формування експортного потенціалу країн, а також трансформуються їхні конкурентні позиції на світовому ринку.

Україна традиційно входить до числа провідних експортерів кукурудзи, забезпечуючи значну частку глобальної пропозиції. До початку повномасштабної війни експорт кукурудзи був важливим джерелом валютних надходжень і одним із ключових драйверів розвитку аграрного сектору. Проте після 2022 року умови функціонування експортних каналів істотно ускладнилися, що безпосередньо вплинуло на позиції України на зовнішніх ринках.

У зв'язку з цим особливої актуальності набуває аналіз внутрішнього стану ринку кукурудзи, зокрема співвідношення попиту та пропозиції. Дослідження динаміки відповідних показників за маркетинговими роками 2010/2011—2025/2026 дає змогу виявити ключові тенденції розвитку галузі та оцінити її адаптаційні можливості в умовах нестабільності (табл. 1).

Насамперед варто відзначити зростання валових зборів кукурудзи у довгостроковій перспективі — з 11,9 млн т у 2010/11 МР до понад 42 млн т у 2021/22 МР, що зумовлено підвищенням урожайності, впровадженням технологій і розширенням посівних площ. Водночас після 2022 року обсяги виробництва суттєво скоротилися (до 27 млн т), що пов'язано з воєнними чинниками. Пропозиція формувалася переважно за рахунок внутрішнього виробництва, тоді як імпорт залишався мінімальним, що підтверджує експортоорієнтований характер ринку. Значні коливання запасів виконували балансуєчу функцію.

Експорт до 2022 року зростав із 5 до понад 30 млн т, що свідчить про зміцнення позицій України на світовому ринку. Попри війну, його обсяги залишилися відносно високими (27—

29 млн т), що вказує на адаптацію до нових логістичних умов. Внутрішнє споживання було відносно стабільним (6—8 млн т), але у 2022/23 МР знизилося до 4,7 млн т із подальшим поступовим відновленням. Кінцеві запаси різко зросли у 2021/22 МР (7,8 млн т) через обмеження експорту, але надалі скоротилися внаслідок відновлення поставок. Прогнозується їх зростання до близько 3 млн т у 2025/26 МР.

У цілому ринок кукурудзи України перейшов від стабільного зростання до функціонування в умовах нестабільності, зберігаючи високий експортний потенціал і здатність до адаптації. Такі зміни мають конкретні прояви, насамперед у трансформації логістики та географії експорту. Зокрема, внаслідок часткового блокування чорноморських портів поставки були переорієнтовані на альтернативні маршрути — через дунайські порти та сухопутний транспорт у напрямі ЄС, що призвело до подовження логістичних ланцюгів і зростання витрат. Збільшення логістичних витрат знизило цінову конкурентоспроможність української кукурудзи, унаслідок чого конкуренція дедалі більше зміщується від цінових факторів до надійності постачання, швидкості доставки та гнучкості реагування на ризики.

Попри це, Україна зберігає вагомі позиції на світовому ринку завдяки значному виробничому потенціалу та досвіду роботи на зовнішніх ринках. Водночас її конкурентні позиції стають більш залежними від зовнішніх умов, що підвищує вимоги до гнучкості експортної політики. Додатковим чинником змін є трансформація структури світового попиту: зростання споживання в країнах Азії та Африки, а також розвиток біоенергетики створюють нові можливості, водночас посилюючи конкуренцію.

Таблиця 1. Баланс попиту і пропозиції кукурудзи в Україні за маркетинговими роками 2010/2011—2025/2026 рр., тис. т

Маркетинговий рік	Початкові запаси	Валовий збір	Імпорт	Загальна пропозиція	Експорт	Внутрішнє споживання	Кінцеві запаси
2010/11	672	11919	38	12629	5008	7100	521
2011/12	521	22838	49	23408	15208	6900	1300
2012/13	1300	20922	44	22266	12726	8600	940
2013/14	940	30900	66	31906	20004	10600	1302
2014/15	1302	28450	28	29780	19661	8600	1519
2015/16	1519	23333	28	24880	16595	6850	1435
2016/17	1435	27969	29	29433	21334	6500	1599
2017/18	1599	24115	39	25753	18036	6150	1567
2018/19	1567	35805	40	37412	30321	6200	891
2019/20	891	35887	29	36807	28929	6400	1478
2020/21	1478	30297	21	31796	23864	7100	832
2021/22	832	42126	18	42976	26980	8200	7796
2022/23	7796	27000	21	34817	27122	4700	2995
2023/24	2995	32500	10	35505	29488	5475	542
2024/25	542	26800	15	27357	20019	6500	838
2025/26	838	30700	10	31548	22000	6600	2948

Джерело: розраховано за даними [4].

За таких умов підходи до оцінювання конкурентних позицій також потребують перегляду. Традиційні показники не дають змоги повною мірою відобразити реальний стан ринку, що зумовлює доцільність використання інтегральних методів оцінки.

З метою більш глибокого аналізу у дослідженні поєднано індекс виявлених порівняльних переваг (RCA) та інтегральний індекс конкурентоспроможності. Індекс RCA, запропонований Б. Балассою [1], дає змогу оцінити відносну спеціалізацію країни у світовій торгівлі. Значення індексу, що перевищує одиницю, свідчить про наявність порівняльних переваг у виробництві та експорті відповідного товару:

$$RCA = \frac{X_{ij}/X_j}{X_{iw}/X_w} \quad (1),$$

де X_{ij} — обсяг експорту товару i країною j ; X_j — загальний обсяг експорту країни j ; X_{iw} — світовий експорт товару i ; X_w — загальний обсяг світового експорту.

Водночас використання лише індексу RCA є недостатнім, оскільки він не враховує динамічні та цінові характеристики. Тому в дослідженні застосовано інтегральний індекс конкурентоспроможності, що поєднує показники частки ринку, темпів зростання експорту, рівня цін і стабільності поставок.

Для забезпечення зіставності всі показники було нормовано в діапазоні від 0 до 1 за формулою:

$$X_{norm} = \frac{X - X_{min}}{X_{max} - X_{min}} \quad (2),$$

де X_{norm} — нормоване значення показника; X — його фактичне значення; X_{min} , X_{max} — відповідно мінімальне та максимальне значення у досліджуваній сукупності.

На першому етапі інтегральний показник визначався як середнє арифметичне нормованих значень, однак у подальшому застосовано середньозважений підхід, що дозволило врахувати різну значущість окремих факторів. З урахуванням цього інтегральний індекс конкурентоспроможності експорту кукурудзи (ICI) роз-

раховано за формулою:

$$ICI = 0,45S + 0,25G + 0,20P + 0,10St \quad (3),$$

де S — нормована частка ринку; G — нормований темп зростання експорту; P — нормована експортна ціна; S_i — показник стабільності поставок (у дослідженні прийнятий рівним 1).

Вагові коефіцієнти відображають економічну значущість показників: найбільшу вагу має частка ринку, тоді як темпи зростання характеризують динаміку, ціновий фактор — рівень цінової конкурентоспроможності, а стабільність поставок — регулярність експорту. У процесі розрахунків виявлено значну варіативність показника темпів зростання, що в окремих випадках було зумовлено низькою базою порівняння або впливом разових факторів. З метою уникнення викривлення результатів введено обмеження: $G \leq 3$, що дозволило забезпечити більш збалансовану оцінку.

Отримані результати (табл. 2) свідчать про суттєву диференціацію конкурентних позицій України залежно від ринку збуту. Зокрема, у 2024 році найвищий рівень інтегрального індексу зафіксовано на ринку Європейського Союзу (65,6%), що пояснюється передусім його домінуючою часткою у структурі експорту.

У 2024 році експорт кукурудзи до ЄС становив 14,57 млн т, що майже відповідає рівню попереднього року (14,71 млн т), а коефіцієнт зростання 0,99 підтверджує стабільність цього напрямку. Водночас конкурентні позиції України формуються не лише за рахунок обсягів, а й через освоєння більш динамічних ринків.

Найбільш показовим у цьому контексті є ринок Туреччини. Тут інтегральний індекс становить 56,7%, що пояснюється різким зростанням експорту — з 0,48 до 3,55 млн т. Навіть з урахуванням обмеження коефіцієнта зростання на рівні 3,0, динаміка залишається дуже високою.

Таблиця 2. Оцінка конкурентоспроможності експорту кукурудзи з України на основних ринках збуту у 2024 році

Країна-імпортер	Обсяг експорту, млн т		Частка у загальному експорті, %	Темп зростання експорту (коэф.)	Середня експортна ціна, дол./т	Нормована (ний)			Інтегральний індекс конкурентоспроможності	
	2024 р.	2023 р.				Частка	Темп зростання	Ціна	Коеф.	%
ЄС	14,57	14,71	49,0	0,99	164,4	1,00	0,15	0,34	0,656	65,6
Туреччина	3,55	0,48	12,0	3,00	169,9	0,21	1,00	0,61	0,567	56,7
Китай	3,51	5,44	12,0	0,65	157,2	0,20	0,00	0,00	0,190	19,0
Єгипет	3,32	2,84	11,0	1,17	163,0	0,19	0,22	0,28	0,297	29,7
Ізраїль	1,01	0,56	3,0	1,81	165,6	0,02	0,50	0,40	0,314	31,4
Лівія	0,78	0,29	3,0	2,66	178,2	0,01	0,86	1,00	0,520	52,0
Республіка Корея	0,68	0,23	2,0	3,00	177,0	0,00	1,00	0,94	0,538	53,8

Джерело: розраховано за даними [8].

При цьому ціни залишалися на достатньо вигідному рівні, що додатково посилює позиції України. Схожа ситуація спостерігається і з Республікою Корея. Хоча частка цього ринку у загальному експорті невелика, високі темпи зростання разом із відносно високою ціною (177 дол./т) забезпечили доволі сильний результат — індекс на рівні 53,8%. Тобто це ринок з потенціалом, навіть якщо поки що він не є ключовим.

Досить високі показники має і Лівія (52,0%). Тут спрацювало поєднання двох факторів — швидкого зростання поставок і найвищої ціни серед усіх розглянутих країн (178,2 дол./т). Водночас обсяги експорту залишаються невеликими, тому цей напрям поки що не визначає загальну структуру експорту.

Для Ізраїлю (31,4%) та Єгипту (29,7%) характерна більш стримана ситуація. Експорт зростає, але без різких змін, а частка цих ринків залишається відносно невеликою. Відповідно, і рівень конкурентоспроможності тут середній. Найслабші позиції у 2024 році спостерігаються на ринку Китаю (19,0%). Це пов'язано зі скороченням обсягів поставок, низькими темпами зростання та найнижчим рівнем експортної ціни серед досліджуваних країн.

У підсумку, попри збереження ключової ролі ЄС, структура експорту поступово змінюється: зростає значення динамічних ринків, насамперед Туреччини, Республіки Корея та країн Північної Африки, які формують нові точки зростання. У таких умовах конкурентоспроможність експорту кукурудзи України у 2024 році має виражену ринкову диференціацію: поряд зі стабільним ринком ЄС зростає роль напрямів, що навіть за менших обсягів демонструють вищі темпи зростання та вигіднішу цінову кон'юнктуру.

Відбувається поступова переорієнтація від моделі, орієнтованої на обсяги експорту, до підходу, де ключову роль відіграють гнучкість і здатність швидко реагувати на зміни ринку. У цьому контексті Туреччина, Республіка Корея та країни Північної Африки стають стратегічно важливими напрямками диверсифікації експорту. Водночас збереження низьких показників на окремих ринках, зокрема китайському, свідчить про наявність обмежень, пов'язаних як із ціновими чинниками, так і з особливостями попиту та конкуренції. Це підкреслює необхідність більш гнучкої та адресної експортної політики.

Отже, підвищення конкурентоспроможності української кукурудзи в сучасних умовах пов'язане не лише зі зростанням обсягів експорту, а насамперед із ефективним управлінням географією поставок, зниженням логістичних витрат і посиленням присутності на зрос-

таючих ринках. Розрахунки за 2021—2023 рр., виконані за аналогічною методикою, дозволили простежити динаміку змін і враховані при узагальненні результатів, хоча детальні таблиці не наведено через обмеження обсягу.

Проведений аналіз підтверджує, що трансформація конкурентних позицій має комплексний характер і зумовлена поєднанням логістичних, економічних та інституційних чинників, зокрема порушенням ланцюгів постачання, зростанням витрат, зміною географії експорту та посиленням конкуренції. У перспективі підвищення конкурентоспроможності пов'язане з диверсифікацією логістичних маршрутів, розвитком мультимодальних перевезень, цифровізацією торгівлі та адаптацією до вимог зовнішніх ринків. Таким чином, конкурентні позиції України на світовому ринку кукурудзи формуються під впливом комплексу взаємопов'язаних факторів, що потребує системного підходу до формування експортної стратегії.

Аналіз динаміки інтегрального індексу конкурентоспроможності у 2021—2024 рр. дозволяє більш чітко простежити зміни у географії та структурі експорту кукурудзи України. Отримані результати свідчать, що конкурентні позиції на окремих ринках є нестабільними та суттєво змінюються під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх чинників (табл. 3).

Зокрема, ринок Європейського Союзу протягом усього періоду залишається одним із ключових для українського експорту. Різке зростання інтегрального індексу у 2022 році (до 0,919) було зумовлене насамперед вимушеною переорієнтацією експортних потоків у напрямі ЄС в умовах порушення морської логістики, а також тимчасовою лібералізацією доступу до європейського ринку. Фактично ЄС став основним каналом збуту, що забезпечило суттєве посилення позицій України.

У 2023—2024 рр. спостерігається зниження значення індексу для ЄС (до 0,655 у 2024 р.), що пов'язано з диверсифікацією поставок, посиленням регуляторних обмежень і зростанням логістичних витрат та конкуренції.

Таблиця 3. Динаміка інтегрального індексу конкурентоспроможності експорту кукурудзи з України у 2021—2024 рр., коеф.

Країни	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2024 р.
ЄС	0,711	0,919	0,781	0,655
Туреччина	0,341	0,228	0,110	0,564
Китай	1,000	0,363	0,579	0,192
Єгипет	0,457	0,246	0,465	0,297
Ізраїль	0,428	0,259	0,390	0,315
Лівія	0,441	0,224	0,192	0,517
Республіка Корея	0,100	0,452	0,281	0,538

Джерело: розраховано за даними [8].

Натомість Туреччина демонструє протилежну динаміку: після зниження у 2021—2023 рр. індекс у 2024 році різко зріс до 0,564, що свідчить про активізацію цього напрямку внаслідок переорієнтації експортних потоків.

Для Китаю характерне суттєве погіршення позицій — з 1,000 у 2021 році до 0,192 у 2024 році, що вказує на втрату ринку під впливом конкуренції та логістичних обмежень. Водночас Єгипет та Ізраїль зберігають відносно стабільні, хоча й не домінуючі позиції. Окремі ринки демонструють помітне зростання: зокрема, Лівія (до 0,517) та Республіка Корея (до 0,538), що свідчить про формування нових перспективних напрямів експорту.

У цілому конкурентні позиції України стають більш диверсифікованими: після ситуативного посилення ролі ЄС відбувається поступове зміцнення альтернативних ринків, що підкреслює необхідність гнучкої експортної стратегії.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Результати дослідження показали, що конкурентоспроможність експорту кукурудзи України формується під впливом комплексу взаємопов'язаних факторів, серед яких у сучасних умовах зростає роль логістичних, інституційних і ринкових чинників. У 2021—2024 рр. відбулася суттєва трансформація конкурентних позицій: посилення ролі ЄС у 2022 році мало переважно ситуативний характер, тоді як у подальшому спостерігається зростання значення альтернативних ринків.

Встановлено переорієнтацію експорту на більш динамічні напрями, зокрема Туреччину, Республіку Корея та країни Північної Африки, які формують нові точки зростання. Водночас окремі ринки, зокрема Китай, демонструють зниження конкурентних позицій, що потребує диференційованого підходу до експортної політики.

Обґрунтовано доцільність використання інтегрального підходу до оцінювання конкурентоспроможності, який дозволяє комплексно врахувати як статичні, так і динамічні параметри. У цілому конкурентоспроможність експорту визначається здатністю до адаптації, диверсифікації ринків і мінімізації логістичних витрат.

Подальші дослідження доцільно спрямувати на аналіз логістичних факторів, впливу торговельної політики та удосконалення методів оцінювання конкурентоспроможності з урахуванням нестабільності зовнішнього середовища.

Література:

1. Balassa B. Trade Liberalisation and "Revealed" Comparative Advantage. The Manchester School. 1965. Vol. 33, no. 2. P. 99—123. URL:

<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1467-9957.1965.tb00050.x>

2. Bojnec S., Ferto I. Agri-Food Export Competitiveness in European Union Countries. JCMS: Journal of Common Market Studies. 2014. Vol. 53, no. 3. P. 476—492.

3. Geysler J. M., Pretorius A., Fourie A. Trends in and determinants of South African maize exports in the post-deregulation era. Journal of Economic and Financial Sciences. 2024. Vol. 17, No. 1. Article a862.

4. World Agricultural Supply and Demand Estimates (WASDE) [Електронний ресурс] / United States Department of Agriculture. Режим доступу: <https://www.usda.gov/about-usda/general-information/staff-offices/office-chief-economist/commodity-markets/wasde-report> (дата звернення: 07.03.2026).

5. Вінюкова М.А. Аналіз конкурентоспроможності зернових культур на аграрному світовому ринку. Науковий бюлетень Херсонського державного університету. Серія Економічні науки. 2020. № 37. С. 14—17.

6. Дідух Н. Алгоритм оцінки кон'юнктури ринку зерна у контексті експорту України до країн ЄС. Економіка та суспільство. 2024. № 67. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4722>.

7. Загребельна, І. Л., Косенко, В. М. Світовий ринок зернових культур: тенденції, структурні зміни та інноваційні чинники конкурентоспроможності. Здобутки економіки: перспективи та інновації. 2026. № 27, URL: <https://econp.com.ua/index.php/journal/article/view/802>.

8. Зовнішня торгівля окремими видами товарів за країнами світу [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. Київ, 2024. Режим доступу: URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 25.03.2026).

9. Ільчук М. М., Коновал І. А., Барановська О. Д., Євтушенко В. Д. Ринок зерна в Україні та його стабілізація. Економіка АПК. 2019. Т. 26, № 4. С. 29—38.

10. Кулакова С. Ю., Міняйленко І. В., Яцкова Н. С. Оцінка та діагностика конкурентоспроможності й якості продукції аграрних підприємств в умовах воєнних викликів. Агросвіт. 2025. № 4. С. 159—167.

11. Нів'євський О., Богонос М. Оцінка сценаріїв торгівлі агропродовольчими товарами між Україною та ЄС [Електронний ресурс] // Німецько-український агрополітичний діалог. 2024. Режим доступу: https://www.apd-ukraine.de/fileadmin/user_upload/APD_Nivievskiy_-_Bogonos_UA.pdf, (дата звернення: 25.03.2026).

12. Новоселець А. Комплексна оцінка конкурентоспроможності аграрних підприємств різних розмірів. *Journal of Innovations and Sustainability*. 2024. Т. 8, № 4. URL: <https://is-journal.com/is/article/view/320>.

13. Павлова Г., Абрамович І., Бальзан М. Стратегічні заходи підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору України на міжнародному ринку. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2022. Т. 8, № 4. С. 62—67.

14. Трегубов О., Братчук У., Славінський С. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств агросфери України в умовах війни та євроінтеграції. *Актуальні проблеми економіки*. 2025. Т. 1, № 293. С. 23—33.

15. Черемісіна С. Г. Ринок зернових культур в Україні: аналіз сучасного стану та перспективи розвитку. *Економіка АПК*. 2021. Т. 28, № 2. С. 48-58.

16. Шандрівська О. Є., Пиж О. В. Дослідження експортного потенціалу зернової промисловості України в умовах війни. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку*. 2024. № 6 (1). С. 259—270.

References:

1. Balassa, B. (1965a), "Trade liberalisation and "revealed" comparative advantage". *The Manchester School*, vol. 33, no. 2, pp. 99-123. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1467-9957.1965.tb00050.x>

2. Bojnec, S., and Ferto, I. (2014b), "Agri-food export competitiveness in European Union countries". *JCMS: Journal of Common Market Studies*, vol. 53 (3), 476—492.

3. Geysler, J. M., Pretorius, A. and Fourie, A. (2024), "Trends in and determinants of South African maize exports in the post-deregulation era". *Journal of Economic and Financial Sciences*, vol. 17(1), a862.

4. United States Department of Agriculture (2026), "World agricultural supply and demand estimates (WASDE)", available at: <https://www.usda.gov/about-usda/general-information/staff-offices/office-chief-economist/commodity-markets/wasde-report>, (Accessed March 7, 2026).

5. Vinyukova, M. (2020), "Analysis of competitiveness of grain crops in the agrarian world market". *Naukovyi biuleten Khersonskoho derzhavnogo universytetu. Seriya Ekonomichni nauky*, vol. 37, pp. 14—17.

6. Didukh, N. (2024), "Algorithm for assessing grain market conditions in the context of Ukraine's exports to the EU". *Ekonomika ta suspilstvo*, vol. 67,

available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4722>.

7. Zahrebelna, I. and Kosenko, V. (2026), "The Global Grain Market: Trends, Structural Changes, and Innovative Drivers of Competitiveness", *Zdobutky ekonomiky: perspektyvy ta inovatsii*, vol. 27, available at: <https://econp.com.ua/index.php/journal/article/view/802> (Accessed March 25, 2026).

8. State Statistics Service of Ukraine (2024), "Foreign trade in selected goods by countries of the world", available at: <https://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed March 25, 2026).

9. Ilchuk, M., Konoval, I., Baranovska, O. and Yevtushenko, V. (2019), "Development of the grain market in Ukraine and its stabilization". *Ekonomika APK*, vol. 26 (4), pp. 29—38.

10. Kulakova, S., Miniailenko, I. and Yatskova, N. (2025), "Assessment and diagnostics of competitiveness and quality of agricultural enterprises' products in the context of wartime challenges", *Ahrosvit*, vol. 4, pp. 159—167.

11. Nivievskyi, O. and Bohonos, M. (2024), "Assessment of agri-food trade scenarios between Ukraine and the EU. German-Ukrainian Agricultural Policy Dialogue", available at: https://www.apd-ukraine.de/fileadmin/user_upload/APD_Nivievskyi_Bogonos_UA.pdf, (Accessed March 25, 2026).

12. Novoselets, A. (2024), "Comprehensive Assessment of the Competitiveness of Agricultural Enterprises of Different Sizes". *Journal of Innovations and Sustainability*, vol. 8 (4), available at: <https://is-journal.com/is/article/view/320>.

13. Pavlova, G., Abramovych, I. and Balzan, M. (2022), "Strategic measures to increase the competitiveness of the agricultural sector of Ukraine in the international market". *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky*, vol. 308 (4), pp. 62—67.

14. Tregubov, O., Bratchuk, U. and Slavinskyi, S. (2025), "Foreign economic activity of Ukrainian agricultural enterprises in the conditions of war and European integration". *Aktualni problemy ekonomiky*, vol. 1 (293), pp. 23—33.

15. Cheremisina, S. (2021), "Grain market in Ukraine: analysis of the current state and development prospects". *Ekonomika APK*, vol. 28 (2), pp. 48—58.

16. Shandrivska, O. and Pyzh, O. (2024), "Study of the grain market of Ukraine in the conditions of war". *Menedzhment ta pidpriemnytstvo v Ukraini: etapy stanovlennia ta problemy rozvytku*, vol. 6 (1), pp. 259—270.

Отримано редакцією журналу / Received: 09.04.26

Процеженовано / Revised: 17.04.26

Схвалено до друку / Accepted: 21.04.26